

Kazivanje o stradanjima Hrvata katolika u BiH tijekom rata 1992-1994.

M. BRKIĆ (priredio), *Vrijeme rata. Svjedočanstva o ratnim zbivanjima u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994. godine*, Katolička tiskovna agencija, Zagreb 1995, 174 str.

Knjiga sadrži 55 članaka osmorice novinara *Glasa koncila* koji su objavljeni u tom hrvatskom katoličkom tjedniku od 17. svibnja 1992. do 11. prosinca 1994. Umjesto uvoda izdavač je stavio citat Prop 3,1-8 u kojemu starozavjetni mudrac u popis izmjena u ljudskom životu stavlja također "vrijeme rata i vrijeme mira". Tim citatom on se nadahnuo pri odabiranju naslova cijele knjige. Kao prvi prilog otisnut je pozdravni govor nadbiskupa Vinka Puljića papi Ivanu Pavlu II. prilikom pohoda biskupa BiH "ad limina" 15. siječnja 1993. Od biskupskih tekstova u knjizi su još sljedeći: intervju s biskupom P. Žanićem od 17. svibnja 1992. koji je tada smatrao da rat u BiH neće trajati dugo (str. 23-25), zatim prepričavanje intervjua s mons. F. Komaricom od 23. srpnja 1992. (str. 29-31), čestitka biskupa BiH za Božić 1992. (str. 65-67), čestitka mons. R. Perića pravoslavicima za Božić 1993. (str. 82), intervju s kardinalom F. Kuharićem nakon pohoda Sarajevu početkom siječnja 1994. (str. 126-131), dva intervjua s mons. P. Sudarom kao pomoćnim biskupom (str. 120-123, 154-159), te poziv mons. F. Komarice medijima od 7. kolovoza 1994. (str. 168-169).

Najbrojnija su kazivanja prezbitera koji služe kao župnici, župski vikari, djelatnici Caritasa, profesori Franjevačke i Vrhbosanske bogoslovije te vojni dušobrižnici, a neki od njih bili su maltretirani u srpskim logorima ili u kućnom pritvoru na području pod kontrolom Muslimana. U knjizi su do-

neseni intervjui ili prepričani ratni razgovori s dvojicom hercegovačkih franjevaca (F. Vidović, Z. Karačić), s četvoricom banjalučkih svećenika (Z. Matijević, S. Šošić, M. Grabovac, pokojni F. Lukenda), s jedanaestoricom bosanskih franjevaca te s dvadesetdvoji- com vrhbosanskih svećenika. Zbog povijesne objektivnosti valja napomenuti da su svećenici Trebinjsko-mrkanske i Mostarsko-duvanjske biskupije prikazivali patnje Hrvata katolika u istočnoj i zapadnoj Hercegovini u mjesečniku *Crkva na kamenu*, koji izdaje Biskupski ordinarijat u Mostaru. Hercegovački franjevci opisivali su nevolje vjernika koje oni poslužuju u *Našim ognjištima*, koja izlaze u Duvnu. Bosanski franjevci donosili su reportaže o stradanjima svojih odgojnih zavoda, povijesnih samostana te župa koje oni vode na području Vrhbosanske i Banjalučke biskupije u *Svjetlu riječi*, vjerskom mjesečniku uredništvo kojega je zbog rata bilo izmješteno iz Visokog u Bašku Vodu na području Splitske nadbiskupije. Od kazivanja svećenika o zlostavljanjima i prijetnjama njima osobno vrlo su potresna svjedočanstva fra Jozе Puškarića, Stipe Šošića i Vinka Vidakovića. Župnici Mato Majić (Borovica kod Vareša), fra Pavo Jurišić (Podmilačje kod Jajca), fra Zdenko Karačić (Konjic) i Zvonimir Matijević (Glamoč), prikazali su zorno razaranja u svojim župama.

U tri članka riječ imaju redovnice: Služavke Maloga Isusa Sarajevske provincije svjedoče kako im je od osam samostana ostao samo jedan (str. 86-88), s. Slavica Buljan govori o pohodu susestrama i vjernicima u opkoljenom Sarajevu sredinom kolovoza 1993. (str. 115-117), bosanske franjevske Snježana Saraf i Krunoslava Beblek svjedoče što su vidjele u fojničkom samostanu kad je jedan vojnik Musliman ubio fra Nikicu Miličevića i fra Leona Migića (str. 148-150).

Od laika pažnja je posvećena Ivanu Katiću i Miroslavu Bratiću, koji su izvijestili o hrvatsko-muslimanskoj enklavi u Usori (str. 83-85), te prof. dr.

Anti Markotiću, koji je iznio statističke podatke o "kopnjenju Hrvata BiH" za vrijeme Jugoslavije (str. 103-107).

Sam vanjski naslov *Vrijeme rata* ponešto je generalan i podsjeća na stotine sličnih naslova koji su objavljeni u Hrvatskoj te BiH otkako su ove dvije nove države na temelju zakonito provedenog referenduma proglasile svoju samostalnost i zbog toga bile okrutno napadnute od armije bivše Jugoslavije i naoružanih lokalnih Srba kojima je ta armija izdašno pomagala. Unatoč poplavi ratne literature, ova knjiga zrači autentičnošću osobnih doživljaja ratnih zarobljenika i prognanika te svježinom iskusnih novinara koji su znali postavljati goruća pitanja svojim sugovornicima ili zorno prereći njihova kazivanja. Osmorica novinara (ili redakcija *Glasa koncila?*) koji su intervjuirali sugovornike ili prepričavali njihove iskaze posebno su zaslužni za maštovite i privlačne naslove pojedinih članaka. Kako imam osobno iskustvo teološkog pisanja u trajanju od dvadeset osam godina, znam da naslovi i podnaslovi bitno utječu na odluku mogućih čitatelja, hoće li pojedini članak početi čitati i dočitati.

Bilo bi dobro da je priređivač uvrstio i sadržaj cijele knjige na početku ili na kraju, kako čitatelj ne bi morao prolizati svu knjigu da nađe članak koji mu trenutno treba. Unatoč nekim nedostacima, bez kojih ne može biti nijedno ljudsko djelo, ova knjiga izvrstan je prvijenac Katoličke tiskovne agencije Biskupske konferencije BiH, jer govori o strahovitim posljedicama srpske agresije i hrvatsko-muslimanskog sukoba 1991-1995. Ta agresija i neželjeni sukobi silom su izmjestili ili sasvim protjerali više od polovine Hrvata katolika u Bosni i Hercegovini. U tom smislu ova knjiga predstavlja živo i svježe svjedočanstvo o ovim tragičnim događajima.

Mato Zovkić

Josip Stadler i vjerski odgoj u BiH

PAVO JURIŠIĆ, *Erzbischof Josip Stadler auf den Spuren dreier Kulturen. Entwicklung der religionspädagogischen Tätigkeit der katholischen Kirche in Bosnien und Herzegowina während der österreichisch-ungarischen Regierung (1878-1918)*, Studien zur Praktischen Theologie 41, EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien, St. Ottilien 1992, 481 str.

Suvremenici smo, svjedoci a premnogi također izravne žrtve napetosti, donedavnih krvavih sukoba i apsurdnog rata među narodima Bosne i Hercegovine. U formi neslućene okrutnosti izbile su pri kraju 20. stoljeća na površinu višestoljetne naslage etničkih, religioznih, konfesionalnih i kulturalnih razlika i rivaliteta na tim prostorima, koliko god, izdaljeg gledano, sredina označena kao raskrižje i susret različitih naroda s vlastitom religioznom pripadnošću i kulturnom baštinom predstavljala bogatstvo i izgledala zanimljivom i privlačnom. Nedavna tragična događanja u mnogomu neizravno pomaže razumjeti doktorska radnja Pave Jurišića, profesora Vrhbosanske katoličke teologije, koja je u tijeku najnehumanijeg rata objavljena pod gornjim naslovom.

Dva su težišta Jurišićeve doktorske radnje, kako u svom predgovoru ("Geleitwort") naglašava i autorov učitelj i voditelj pri izradi prof. dr. Erich Feifel. Prvo: politička i crkvena povijest BiH, napose politička zbivanja koja su dovela do austro-ugarskog zaposjednuća, politika novog režima i njezini učinci, te socijalna, nacionalna, politička, kulturna i religiozna kretanja unutar zemlje kao i u susjednim zemljama. Drugo: školska, odgojna, pastoralna i katehetska djelatnost Katoličke Crkve u BiH od vremena uspostave redovite crkvene uprave 1881. do završetka 1. svjetskog rata, s osobom i djelom prvog nadbiskupa vrhbosanskog dr. Josipa Stadlera (1843-1918) u središtu.